

ПРАВОВІ ОBOB'ЯЗКИ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Попович Т.П.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
ORCID: 0000-0002-8333-3921*

Попович Т.П. Правові обов'язки транспарентності у сфері штучного інтелекту.

Цифрова революція, зумовлена динамічним розвитком різного роду технологій, безумовно, призвела до ряду позитивних змін у всіх сферах людського життя. Проте, водночас, виникла нагальна потреба у формуванні належного нормативно-правового підґрунтя, яке б регулювало суспільні відносини, дотичні до новітніх технологій. Протягом останніх років, як на міжнародній арені так і у національному законодавстві вже з'явилися комплексні акти, покликані вирішити проблеми імплементації цифрових технологій у правничу галузь. У той же час, право не завжди вчасно реагує на стрімкий розвиток новітніх технологій, що знову ж таки породжує масу проблемних питань. Яскравим прикладом подібної ситуації став штучний інтелект та його блискавичне проникнення майже у всі сфери людського буття. Використання штучного інтелекту (ШІ) поставило перед правничою спільнотою низку питань, зокрема щодо правового статусу ШІ та результатів його роботи, захисту даних, інтелектуальну власність, етику, тощо. Метою законодавчого регулювання штучного інтелекту є створення чіткої політики у змісті правових актів, які визначали б конкретні правила щодо функціонування, застосування та захисту ШІ. Потреба в законодавчому регулюванні штучного інтелекту, на додаток до суттєвого розвитку, якого зазнала ця сфера, також пов'язана з необхідністю контролювати наслідки, які може спричинити нерегламентоване використання ШІ. Окремі держави втілювали ряд спроб щодо законодавчого регулювання ШІ на національному рівні, зокрема й в Україні вже були зроблені перші кроки для створення правової основи в галузі штучного інтелекту. Так, у 2020 році була створена Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні, в якій уперше на законодавчому рівні надається визначення, мета, принципи та завдання розвитку технологій штучного інтелекту в Україні. Однак, порівняно з окремими країнами, саме Європейський союз досяг найбільшого прогресу в плані підготовки до запровадження законодавчої бази для регулювання ШІ. 1 серпня 2024 року вступив у дію Закон про штучний інтелект (EU Artificial Intelligence Act – EU AI Act), прийнятий Європейським Парламентом, довгоочікуваний європейський регламент щодо штучного інтелекту. Даний акт створив свого роду підґрунтя для подальшого розвитку механізму використання систем штучного інтелекту у правовому полі, регламентувавши такі аспекти як обслуговування систем ШІ, захист персональних даних, права інтелектуальної власності на результати діяльності ШІ, а також, що, на наш погляд, не менш важливо, передбачив чіткі обов'язки суб'єктів у ході використання штучного інтелекту. Ключова роль обов'язків, встановлених EU AI Act, полягає у забезпеченні прозорості (транспарентності) у діяльності з використанням ШІ. На наше переконання, варто дослідити зміст встановлених обов'язків, з метою розуміння механізму забезпечення так званої транспарентності у діяльності ШІ. На додачу, враховуючи відсутність в українському законодавстві правового акту, який б регулював використання систем штучного інтелекту, дослідження досвіду ЄС у даній сфері є більш ніж релевантним та може бути взятим до уваги під час розробки такого акту у перспективі.

Ключові слова: EU AI Act, штучний інтелект, правові обов'язки, транспарентність.

Popovych T.P. Legal obligations of transparency in the field of artificial intelligence.

The digital revolution, caused by the dynamic development of various technologies, certainly led to a number of positive changes in all areas of human life. However, at the same time, there was an urgent

need for the formation of an appropriate regulatory and legal basis that would regulate social relations related to the latest technologies. In recent years, both in the international arena and in the national legislation, complex acts have already appeared, designed to solve the problems of the implementation of digital technologies in the legal field. At the same time, the law does not always respond in time to the rapid development of the latest technologies, which again gives rise to a lot of problematic issues. Artificial intelligence and its rapid penetration into almost all spheres of human existence became a vivid example of such a situation. The use of artificial intelligence (AI) has raised a number of questions for the legal community, including the legal status of AI and the results of its work, data protection, intellectual property, ethics, etc. The goal of the legislative regulation of artificial intelligence is to create a clear policy in the content of legal acts that would determine specific rules for the operation, application and protection of AI. The need for legislative regulation of artificial intelligence, in addition to the significant development that the field has undergone, is also related to the need to control the consequences that the unregulated use of AI can cause. Some states have implemented a number of attempts to legislate AI regulation at the national level, in particular, Ukraine has already taken the first steps to create a legal framework in the field of artificial intelligence. Thus, in 2020, the Concept of the Development of Artificial Intelligence in Ukraine was created, in which the definition, purpose, principles and tasks of the development of artificial intelligence technologies in Ukraine are provided for the first time at the legislative level. However, compared to individual countries, it is the European Union that has made the most progress in terms of preparing for the introduction of a legislative framework for the regulation of AI. On August 1, 2024, the EU Artificial Intelligence Act (EU AI Act), adopted by the European Parliament, the long-awaited European regulation on artificial intelligence, entered into force. This act created a kind of foundation for the further development of the mechanism of the use of artificial intelligence systems in the legal field, regulating such aspects as maintenance of AI systems, protection of personal data, intellectual property rights to the results of AI activity, as well as what, in our opinion, is no less important, provided for clear obligations of subjects during the use of artificial intelligence. The key role of the duties established by the EU AI Act is to ensure transparency in activities using AI. In our opinion, it is worth investigating the content of the established duties in order to understand the mechanism of ensuring the so-called transparency in AI activities. In addition, given the absence of a legal act in Ukrainian legislation that would regulate the use of artificial intelligence systems, the study of the EU's experience in this field is more than relevant and can be taken into account during the development of such an act in the future.

Key words: EU AI Act, artificial intelligence, legal obligations, transparency.

Постановка проблеми. Беручи до уваги новизну EU AI Act, правова наука ще не достатньою мірою зреагувала на його зміст, тож дослідження передбаченого механізму регулювання відносин, пов'язаних з використанням систем штучного інтелекту, є важливим та доцільним. Більше того, відсутність належного тлумачення й аналізу змісту вищезгаданого закону, породжує безліч питань у безпосередніх користувачів систем ШІ, зокрема й у аспекті їхніх обов'язків, тлумачення змісту яких дозволить суб'єктам належно розуміти міру своєї поведінки у ході використання ШІ, а також окреслить коло суб'єктів, на яких покладаються визначені обов'язки.

Стан опрацювання проблематики. Динамічний розвиток ШІ породжує все більше нових викликів перед правничою наукою, тож, безумовно, окремі питання ще не стали предметом всебічних досліджень. Саме тому, вважаємо за доцільне взяти до уваги питання правових обов'язків у контексті EU AI Act, з метою детального окреслення їх змісту. Незважаючи на новизну даного акту, окремі напрацювання на основі його змісту були здійснені як іноземними науковцями, так і дотичними до цієї сфери вітчизняними вченими.

Метою роботи є дослідження змісту EU AI Act на предмет передбачених у ньому правових обов'язків у процесі використання систем штучного інтелекту, а також з'ясування механізму забезпечення транспарентності за допомогою цих обов'язків.

Виклад основного матеріалу. Закон про штучний інтелект (EU AI Act) став першим комплексним правовим актом щодо штучного інтелекту в усьому світі. Керівною його ціллю стало забезпечення функціонування надійного штучного інтелекту, гарантуючи, що системи штучного інтелекту поважатимуть основні права людини, її гідність, безпеку та етичні принципи, з урахуванням усіх потенційних ризиків. Більше того, на наш погляд, вищезгаданий акт став інструментом для пошуку балансу між форсованим розвитком технологій та забезпеченням прав людини.

Окрім цього, закон про штучний інтелект відіграв важливу роль у налагодженні співпраці та досліджень у сфері ШІ серед різних зацікавлених сторін, регламентувавши порядок його використання. На додачу, варто зауважити, що даний закон став першим кроком назустріч до визнання необхідності започаткування міжнародного діалогу щодо глобального узгодження механізмів використання систем штучного інтелекту.

За структурою, Закон складається з 12 розділів, кожен з яких регулює окрему сферу застосування та розробки штучного інтелекту. У контексті дослідження правових обов'язків, об'єктом нашої уваги стане Розділ IV, що регламентує зобов'язання щодо прозорості для розробників і користувачів певних систем ШІ (англ. Transparency Obligations for Providers and Deployers of Certain AI Systems). Насамперед, маємо дослідити зміст, закладений у назві даного розділу – з'ясувати що собою являє прозорість у діяльності з використанням ШІ, а також окреслити коло суб'єктів, яким адресуються такі обов'язки. Тлумачення змісту даного розділу прямо залежить від перекладу ключових термінів. Оригінальний текст, викладений англійською мовою, у частині, що стосується правових обов'язків, дає нам інформацію про двох основних суб'єктів – «providers» та «deployers». Згідно з ч. 3 ст. 3 Закону, «provider» означає фізичну або юридичну особу, державний орган, агентство чи інший орган, який розробляє систему ШІ або модель ШІ загального призначення та розміщує їх на ринку або вводить систему штучного інтелекту в експлуатацію під власним ім'ям або торговою маркою, платно чи безкоштовно [1, ст. 3].

Відповідно до ч. 4 ст. 3 «deployer» означає фізичну або юридичну особу, державний орган, агентство чи інший орган, який використовує систему ШІ під своїм керівництвом, за винятком випадків, коли система ШІ використовується під час особистої непрофесійної діяльності [1, ст. 3]. Ключовими ознаками суб'єкта «provider» є – розробка та випуск в експлуатацію систем штучного інтелекту, або ж виходячи з буквального тлумачення – постачальник систем ШІ. У свою ж чергу, основною характеристикою суб'єкта «deployer» є – виключно використання систем ШІ. З метою безпомилкового перекладу вищезгаданих суб'єктів, звернемося до Кембриджського словника англійської мови (англ. Cambridge Dictionary), згідно з яким, іменник «deployer» походить від дієслова «to deploy», що, у свою чергу, означає – «використовувати щось або когось, зокрема ефективним способом» (англ. to use something or someone, especially in an effective way) [2]. Іменник «provider» походить від дієслова «to provide», – «надати комусь потрібне або бажане», іншими словами поставити (англ. to give something that is needed or wanted to someone) [2]. Проте, на наш погляд, враховуючи, що ключова діяльність суб'єкта «provider» – розробка систем ШІ, а вже тоді їх поставка на ринок, вважаємо, що переклад «розробник» більш достеменно визначить сенс такого суб'єкта українською мовою. Тож надалі суб'єкта «provider» у правовідносинах, пов'язаних з системами ШІ, ідентифікуватимемо саме як розробника. Таким чином, виходячи з вищенаведеного тлумачення, можемо вести мову про двох ключових суб'єктів у сфері використання ШІ – розробників (англ. providers) та користувачів (англ. deployers). Категорія ж «deployer», до слова, у англійській літературі щодо тлумачення закону про ШІ, часто замінюється терміном «user», тобто користувач, що підтверджує наші вищезазначені міркування щодо характеристики даного суб'єкта. Відповідно, Закон диференціює правові обов'язки розробників систем штучного інтелекту та правові обов'язки користувачів таких систем, за винятком особистого непрофесійного використання. На останньому варто наголосити, оскільки закон обмежується регулюванням використання ШІ виключно у публічній сфері.

Повертаючись до категорії прозорості, що є кінцевою метою встановлених обов'язків, варто з'ясувати її зміст та значення. Буквальне тлумачення, на основі змісту Кембриджського словника надає нам наступне визначення прозорості – «властивість бути легким для бачення наскрізь» [2]. Транспартуючи дане визначення у правове поле, можемо зробити висновок, що український відповідник «прозорість» найбільш вдало передає зміст даного поняття. Проте, термін «прозорість» вже давно став широковживаним на теренах української правової науки, тож вважаємо за можливе опиратися саме на нього.

Прозорість штучного інтелекту означає розуміння того, як системи штучного інтелекту приймають рішення, чому вони дають певні результати, які дані використовують. Простіше кажучи, прозорість штучного інтелекту – це ніби вікно у внутрішню роботу штучного інтелекту, допомагаючи людям зрозуміти та довіряти принципам роботи цих систем. Загалом, забезпечення прозорості під час використання систем ШІ критично важливе у двох аспектах – етичному та правовому. З етичної точки зору, важливо, щоб системи штучного інтелекту діяли справедливо

та відповідально, без ознак упередження чи дискримінації. Науковці, що працюють у сфері ШІ, зауважують, що упередження в моделях ШІ можуть ненавмисно дискримінувати певні демографічні групи. Наприклад, використання штучного інтелекту на робочому місці може допомогти в процесі найму, але водночас може ненавмисно надавати перевагу певним групам над іншими на основі таких факторів, як стать чи раса. З правового аспекту, прозорість штучного інтелекту означає дотримання у процесі його використання законодавчо встановлених правил. Наприклад, якщо програмне забезпечення на основі штучного інтелекту збирає особисту інформацію без належної згоди, не попереджаючи про це користувача, це свідчатиме про порушення принципу прозорості у діяльності ШІ, та більше того – порушуватиме закони про конфіденційність. Та найбільш важливий аспект прозорості у ході використання систем штучного інтелекту – це забезпечення належного розуміння в індивідів, що вони піддаються впливу ШІ. Саме за допомогою обов'язків, покликаних забезпечити прозорість у використанні ШІ, людина може зробити усвідомлений добровільний вибір – вступити у взаємодію з штучним інтелектом або відступити від такої взаємодії.

Дослідивши ключові обов'язки, пов'язані з використанням ШІ та метою яких є забезпечення прозорості, ми зможемо краще усвідомити її зміст та зробити висновок про її роль.

Отже, частина 1 статті 50 Закону, зазначає наступне – «Постачальники (providers) повинні забезпечити, щоб системи штучного інтелекту, призначені для безпосередньої взаємодії з фізичними особами, були розроблені таким чином, щоб відповідні фізичні особи були поінформовані про те, що вони взаємодіють із системою штучного інтелекту, якщо це не очевидно з точки зору фізичної особи, яка достатньо добре поінформована, спостережлива і обачна, беручи до уваги всі обставини та контекст використання» [1, ч. 1 ст. 52]. Аналізуючи зміст першого правового обов'язку, пам'ятаємо про його ключову мету, а саме забезпечення прозорості у ході використання систем штучного інтелекту. Крізь призму вищенаведеного обов'язку, можемо говорити про перший з механізмів досягнення поставленої цілі – обов'язкове інформування осіб, про те, що вони взаємодіють з одною з існуючих систем штучного інтелекту з боку розробників систем ШІ, якщо існує об'єктивна неочевидність даного факту. Тобто, система повинна бути побудована таким чином, щоб у індивіда, який потенційно взаємодітиме з нею – або не виникало сумнівів щодо взаємодії з штучним інтелектом (якщо це однозначно впливає), або ж (якщо це не очевидно) - система повинна певним чином інформувати такого користувача про присутність у такій взаємодії штучного інтелекту. Дана правова норма спрямована на превенцію випадків введення в оману осіб, які потенційно використовуватимуть системи ШІ. В англійській літературі, науковці, в тому числі на основі вищенаведеного обов'язку, висувують три наступні вимоги до систем ШІ з метою забезпечення прозорості у їх діяльності – пояснюваність (англ. Explainability), інтерпретованість (англ. Interpretability), відповідальність (англ. Accountability) [3]. Перший з проаналізованих обов'язків, власне й є механізмом реалізації першої з поставлених умов, а саме пояснюваності. Тобто, інформування шляхом надання пояснення щодо взаємодії особи з системою штучного інтелекту власне й дозволяє забезпечити прозорість, уникнути непорозуміння у ході використання ШІ.

У свою чергу, закон наводить виняток з вищенаведеного правила. Це зобов'язання не поширюється на системи штучного інтелекту, уповноважені законом виявляти, запобігати, розслідувати або переслідувати кримінальні правопорушення, за умови відповідних гарантій захисту прав і свобод третіх сторін, якщо ці системи доступні для громадськості для повідомлення про кримінальне правопорушення. Тобто, для того, щоб даний обов'язок не підлягав застосуванню, мають виконуватися наступні умови – закріпленість особливого порядку використання ШІ відповідним законом, наявність специфічної мети, а саме – виявлення, запобігання чи розслідування кримінальних правопорушень, а також гарантування захисту прав і свобод третіх осіб. Крім того, у примітці до статті 52 Закону, зазначається про ще один виняток з описаного обов'язку, а саме – «... якщо це необхідно для здійснення гарантованого права на свободу вираження поглядів і права на свободу мистецтва та науки, гарантованих у Хартії ЄС про основоположні права, та за умови відповідних гарантій прав і свобод третіх сторін» [1, ч. 4 ст. 52]. Тобто, закон робить певні застереження для того, щоб виконання такого обов'язку не призвело до порушення окремих прав суб'єктів. Власне кажучи, подібне формулювання свідчить про відсутність належного регламентування межі між вільним використанням штучного інтелекту як способом реалізації права на свободу вираження поглядів чи свободу мистецтва та законодавчо регульованим використанням.

Така колізійність та неоднозначність у трактуванні обов'язків, на наш погляд, свідчить про недостатність напрацювань у питанні співвідношення прав людини та використанням ШІ. Проте, у перспективі, безумовно, такі проблемні питання потребуватимуть пошуку оптимальних шляхів вирішення.

Друга частина статті 50 Закону адресує правовий обов'язок саме користувачам систем штучного інтелекту, тобто суб'єктам, які лише використовують їх для певної мети, але не розробляють чи постачають їх. Власне зазначається наступне – «Користувачі (deployers) системи розпізнавання емоцій або системи біометричної категоризації повинні інформувати про роботу системи фізичних осіб, які піддаються цьому. Це зобов'язання не поширюється на системи ШІ, які використовуються для біометричної категоризації, які дозволені законом для виявлення, запобігання та розслідування кримінальних правопорушень» [1, ч. 2 ст. 52]. Аналізуючи зміст другого з встановлених правових обов'язків, наголошуємо на тому, що система розпізнавання емоцій, а також система біометричної категоризації є різновидами систем штучного інтелекту, одна з яких покликана відносити фізичних осіб до певних категорій на основі їхніх біометричних даних, інша ж - ідентифікувати емоції або наміри фізичних осіб на основі їхніх біометричних даних. У свою чергу, зміст вищенаведеного обов'язку полягає знову ж таки у інформуванні осіб про те, що вони піддаються взаємодії з ШІ. Відмінність від попереднього обов'язку полягає у адресатах, адже у даному випадку – обов'язок покладається виключно на користувачів згаданих систем. Наприклад, безліч сучасних компаній у ході своєї діяльності часто послуговуються системами штучного інтелекту задля полегшення частини рутинної роботи – приймання вхідних викликів, опрацювання вхідної кореспонденції, менеджмент контрактів, підготовка договорів, тощо. Відтак, крізь призму вищенаведеної норми, такі компанії, будучи користувачами систем ШІ у розумінні закону, зобов'язані інформувати своїх працівників про використання у своїй діяльності штучного інтелекту. Даний обов'язок подібно попередньому містить у своєму змісті виняток, що знову ж таки стосується виявленню, запобіганню чи розслідуванню кримінальних правопорушень. На практиці така ситуація могла б мати місце під час зняття відбитків пальців за допомогою системи біометричної категоризації у потенційного правопорушника, що не мало б своїм наслідком потребу в інформуванні останнього про використання щодо нього системи штучного інтелекту.

Заключний обов'язок, покликаний забезпечити транспарентність у використанні ШІ, знову ж таки адресується саме користувачам системи штучного інтелекту, яка генерує або обробляє зображення, аудіо- чи відеовміст, який помітно нагадує існуючих осіб, об'єкти, місця чи інші об'єкти чи події та може неправдиво здаватися людині справжнім або правдивим («deep fake»); у цьому контексті вони повинні розкрити, що контент був штучно створений або маніпульований. Ще одним аспектом щодо прозорості є вимога до користувачів позначати або підписувати зображення, відео та аудіо як «діп фейки», тобто як штучно створені або оброблені об'єкти. Важливо зауважити, що наведена вище інформація повинна бути надана чітко та зрозуміло не пізніше моменту першої взаємодії з системою штучного інтелекту.

Даний обов'язок знову ж таки зводиться до попередження введення в оману осіб, які можуть бути піддані впливу ШІ. Насправді, роль та значення вищенаведеного обов'язку важко переоцінити, оскільки проблематика, пов'язана з так званими «діп фейками» (англ. deep fake), тобто штучно створеними зображеннями, відео чи аудіо записами є надзвичайно серйозною. Основна проблема полягає в тому, що діп фейки можуть використовуватися для створення маніпулятивного вмісту, який здатний шкодити особам, групам або навіть суспільству загалом. Найбільш нагальною проблемою, пов'язаною з діп фейками, є дезінформація, оскільки останні можуть бути використані для створення фальшивих новин, політичних заяв, відео та іншого контенту, що здатні поширювати неправдиву інформацію через громадськість та впливати таким чином на громадськість. Крім того, діп фейки можуть бути використані для створення вигаданих відео або фотографій, які порушують приватність людей. Це може мати серйозні наслідки для особистого та професійного життя людей, оскільки їхні зображення можуть бути використані в шкідливих або неправдивих контекстах [4]. У випадку ж використання штучно створених аудіо чи відео творів, окремих зображень з метою відмінною від вищезгаданих аспектів, наприклад для створення інтерактивного контенту в освітній діяльності, користувач зобов'язаний проінформувати, що такий контент згенерований штучним інтелектом.

Висновки. Безумовно, правове регулювання систем штучного інтелекту знаходиться на етапі свого становлення, потребує подальшого вивчення, тлумачення, пошуку все більш оптимальних

підходів та концепцій. Проте, станом на сьогодні, Європейський союз, прийнявши EU Artificial Intelligence Act, задав вектор подальшого розвитку законодавства щодо систем ШІ, окреслив його правові підвалини. Ми дослідили зміст даного акту лише під призмою правових обов'язків транспарентності, хоча Закон передбачає і ряд інших зобов'язань, що так само потребують достеменної інтерпретації.

Отже, Закон про штучний інтелект покладає на розробників та користувачів систем ШІ конкретні обов'язки щодо прозорості, щоб забезпечити належне інформування людей, зміцнюючи довіру до нових технологій, а також гарантуючи захист основоположних прав людини. Наприклад, під час використання систем штучного інтелекту, таких як чат-боти, люди повинні знати, що вони взаємодіють з машиною, для того, щоб вони могли прийняти обґрунтоване й свідоме рішення – продовжити таку взаємодію або зупинити її. Користувачі систем ШІ також мають забезпечити ідентифікацію створеного ШІ контенту. Крім того, текст, аудіо чи відео контент, згенерований штучним інтелектом та певним чином опублікований, повинен бути позначений як штучно створений. Усі з вище передбачених обов'язків є за своїм характером превентивними, оскільки спрямовані на запобігання випадків введення в оману потенційних суб'єктів взаємодії з ШІ.

Акцент на прозорості у ході використання ШІ, говорить про людино-орієнтовану концепцію розвитку законодавчого регулювання систем штучного інтелекту, що, безумовно, є позитивним аспектом. Передбачені правові обов'язки, спонукатимуть розробників та користувачів систем штучного інтелекту переглянути, як індивіди взаємодітимуть із системою ШІ, і переконатися, що наданий рівень прозорості є достатнім і легким для розуміння цільовою аудиторією.

Загалом, вважаємо, що передбачені правові обов'язки щодо забезпечення транспарентності, у комплексі зможуть гарантувати безпеку та фундаментальні права людей, запобігаючи введенню в оману суспільства. Завдяки обов'язкам, що полягають в інформуванні громадськості про використання у тих чи інших ситуаціях щодо неї штучного інтелекту, забезпечиться можливість кожного індивіда свідомо зробити вибір щодо – бути підданим впливу ШІ чи відмовитися від взаємодії з ним. Такі заходи зуміють попередити будь-яке несанкціоноване втручання у життя людей, а також забезпечити рівність та свободу у ході застосування систем штучного інтелекту – будь це використання дип-фейку чи застосування ШІ під час співбесіди на роботу. Власне обізнаність людей про використання у тих чи інших правовідносинах систем штучного інтелекту і є основним досягненням передбачених правових обов'язків транспарентності, що й відображає їх ключову мету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. EU Artificial Intelligence Act. URL: <https://artificialintelligenceact.eu/wp-content/uploads/2021/08/The-AI-Act.pdf>
2. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk>.
3. Hannah Wren. What is AI transparency? A comprehensive guide. URL: <https://www.zendesk.com/blog/aitransparency/#Why%20is%20AI%20transparency%20important?>
4. Felipe Romero Moreno. Generative AI and deepfakes: a human rights approach to tackling harmful content. *International review of law, computers and technologies*. 2024, 1–30. URL: <https://doi.org/10.1080/13600869.2024.2324540>.
5. Кузьменко О.В., Чорна В.Г., Островський С.О. Правове регулювання, запровадження та використання штучного інтелекту. *Київський часопис права*. 2024, № 1, с. 173–177.
6. Попович Т.П. Співвідношення права та обов'язку: морально-етичні засади. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». Випуск 80. 2023. С. 426–431.
7. Бисага Ю.М., Белов Д.М., Заборовський В.В. Штучний інтелект та авторські і суміжні права. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». Випуск 76(2). Ч. 2. 2023. С. 299–304.